

PO STOPÁCH RODOKMENE

Oběti totalitních režimů

PRÁCE DO DĚJEPISNÉ SOUTĚŽE EUSTORY 2015 - 2016

TÉMA: „Příběh fotografie - Paměť a dějiny před i za objektivem“

Eva Illiašová, Gymnázium Jana Keplera, 1.ročník

Prohlašuji, že jsem tuto práci napsala sama a bez cizí pomoci. Čerpala jsem ze zdrojů uvedených v seznamu pramenů a literatury.

V Praze dne 12. února 2016

Eva Illiašová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Dušanu a Milanu Balarovi, kteří mi ochotně poskytli podklady pro moji práci a zodpověděli mé otázky.

Obsah

1. Úvod.....	5
1.1 Předmluva	5
1.2 Metodika	7
2. Život Walerie Kowalské	8
2.1 První manželství.....	9
2.2 Útěk.....	10
2.3 Po první světové válce	11
2.4 Druhé manželství	12
2.5 V Krakově.....	13
2.6 Dopis od Emilie	13
2.7 Oznámení Emiliina úmrtí.....	14
2.8 Gestapo	15
2.9 Vězení a výslech	15
2.10 Příběh fotografie	16
2.11 Příčina zatčení?	18
2.12 Zpráva Červeného kříže	21
2.13 Zpráva o vnoučeti	22
2.14 Dcera Halina a její cesta na Slovensko	23
3. Historické souvislosti	25
3.1 Invaze do Polska	25
3.2 Život ve válečném Polsku.....	26
3.4 Koncentrační tábor u Osvětimi	28
4. Další osudy	31
4.1 Wladyslaw Raczka starší	31
4.2 Wladyslaw Raczka mladší	31
5. Alexander Balara a Janina	32
6. Závěr.....	35
7. Přílohy	36
Waleria Kowalska.....	38
Alexander Balara	42
8. Seznam zdrojů a literatury	47

1. Úvod

1.1 Předmluva

V dnešní uspěchané době se lidé často zabývají pouze přítomností, svými povinnostmi a problémy. Ocitají se v rychle plynoucím koloběhu a nemají čas se zamýšlet nad abstraktními pojmy. Čas od času však nastane ta chvíle, kdy se vše zastaví a nic se nezdá být samozřejmé. Podle mého názoru si nikdo z mladé generace neumí představit válku, která by nás určitě vyvedla ze všech svých stereotypů a úplně změnila náš pohled na svět. Mám na mysli uzavření škol, zatýkání nevinných, nedostatek jídla a spotřebního zboží, okaté a beztrestné porušování lidských práv. My si stěžujeme, že musíme do školy, ale neumíme si představit, že by nám to mohl někdo zakázat.

Mnoho věcí je pro nás dnes samozřejmostí. Kdybychom se netrápili zbytečnými problémy, které proti válce nic neznamenaají, v noci bychom mohli klidně spát, být spokojeni a vděční za teplo domova a celkový nadbytek. Takto však lidská mysl zřejmě nefunguje a my požadujeme čím dál víc. Nestačí nám nezbytné, uspokojuje nás konzumní způsob života. Máme všechno, přesto jsme nespokojení. V tento moment bychom se měli ohlédnout do minulosti a uvědomit si svoji iracionalitu. Protože jak řekl George Santayana, filosof a spisovatel: „ Ti, kdo si nepamatují minulost, jsou odsouzeni k tomu ji opakovat.“¹ Je důležité si uvědomit, že naše každodenní problémy jsou ničím. Naši předkové byli asi stejní lidé jako my – také si nejdříve nedokázali představit, že by jejich životy mohly být tak narušeny válkami a politickými spory.

Abychom se mohli vyhnout naříkání nad vlastním osudem anebo, ještě hůře, opakování chyb našich předků, je důležité si uvědomit, čím si někteří procházeli, jaké měli možnosti a co jejich rozhodnutí ovlivňovalo. Můj dědeček často říká, že by rozhodně nechtěl „psát dějiny“. Protože jak se o někom z minulosti cokoliv dozvíme? Kdo nejvíce ovlivňuje dějiny? Jsou to buď velmi úspěšní, nebo velmi nebezpeční lidé. Další kategorii tvoří oběti těchto lidí. Mnozí z nich tvoří dějiny z neznámých příčin, jsou to často jen náhodné osoby. Oběti válek si přece nevybraly svoji smrt a určitě

---

¹ HART-DAVIS, Adam (ed.). *Dějiny: velký obrazový průvodce historií lidstva : od úsvitu lidské civilizace po současnost*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2009, 612 s. ISBN 978-80-242-2488-6. Zadní strana přebalu.

nechtěly tvořit statistiky. Proto je lepší prožít spokojený život bez toho, aby o vás byla zmínka v encyklopedii.

Jelikož jediný člověk není schopen dívat se na minulost komplexně, rozhodla jsem se prozkoumat alespoň osoby mně nejbližší a „vydat se po stopách svého rodokmene“. I osudy jednotlivých lidí totiž odrážejí situaci v tehdejší společnosti a na rozdíl od encyklopedií nám umožňují poznat i všední problémy.

Ve svém projektu se budu věnovat osudům několika mých předků. Hlavním tématem je život paní Walerie Kowalské, která měla tu smůlu, že se dostala do koncentračního tábora a válku nepřežila. Ve srovnání k tomuto osudu budu popisovat život Alexandra Balary, kterému se povedlo překonat nástrahy války. Do příběhů budou samozřejmě vstupovat i další osoby. Jejich osud se pokusím také stručně vylíčit a samozřejmě se budu snažit zasadit jednotlivé události do širších souvislostí.

Jaký je vlastně smysl a cíl mé práce? Základní přínos by mohl být osobní. Doufám, že se dozvím více informací z historie prostřednictvím tématu, které je mi blízké, jelikož se budu zabývat příbuzenstvem. Dále bych samozřejmě ráda přispěla vlastním „bádáním“ k informacím, které jsou v naší rodině už známé a doplnila je. Cílem je také seznámit s těmito příběhy širší skupinu lidí, než je moje rodina.

1.2 Metodika

Hlavním zdrojem informací v projektu je vyprávění mého dědečka a jeho bratra. Jelikož já bydlím v Praze a oni v Prešově na východním Slovensku, nebyla komunikace úplně jednoduchá. Při návštěvě o prázdninách jsem se dozvěděla základní fakta, vyfotografovala dokumenty a práci řídila podle nich. Poté probíhala nezbytná komunikace přes elektronickou poštu, kdy jsem získala mnoho doplňujících informací, bez kterých by práci nebylo možné sepsat komplexně. Ústní zdroj poznatků je pro mě nejcennější. Obrovskou výhodou je, že pro získání potřebných dokumentů nemusím pátrat v státních archívech. Velkým pomocníkem byl zrcadlový fotoaparát, kterým jsem dokumenty vyfotografovala a v klidu prostudovala.

Jelikož jsem se chtěla dozvědět více, začala jsem procházet knihovny a půjčila hromady knih. V Ústřední knihovně v Praze jsem získala mnoho potřebných materiálů. Významným zdrojem pro utvoření představy o koncentračním táboře pro mě je kniha Velitel Osvětmi. Představu o situaci společnosti ve válce jsem získala díky knihám od Normana Daviese, kde jsem si pročetla pasáže týkající se tématu projektu. Celkový pojem o událostech války mi nabídly encyklopedie, zejména Kronika 2. sv. války a dějepisné učebnice, které líčí události jednodušším způsobem. Zdrojem, který jsem sice nevyužila v projektu, ale byl pro mě také významným, jsou filmové dokumenty o Osvětmi, jelikož jsem si mohla utvořit lepší představu o vzhledu tábora.

Pokud jsem potřebovala rychle získat doplňující informace, vyhledávala jsem je na internetu. S informacemi na internetu jsem také porovnávala poznatky z knih.

2. Život Walerie Kowalské

Waleria Kowalska byla moje praprababička. Dozvěděla jsem se o ní z vyprávění dědečka a prastrýce. Její život začal obyčejně, ale vše se kvůli válkám dramaticky změnilo.

Narodila se 10. 11. 1894 v polském městečku Pilzno² jako dcera měšťana Josefa Kowalského a jeho maželky Julie Rozembarské, kteří vlastnili pozemky v Pilzně. Své dětství i mládí prožila v Pilzně. Tam vyrůstala, chodila do školy a také se seznámila se svým budoucím maželem Janem. Za první světové války však Jan musel odejít na frontu. Povoláním byla Waleria prodavačka.

Obrázek č. 1: Na fotografii jsou nalevo Waleria a Jan Malezsko se svými známými. Jan a jeho kolega jsou oblečení v uniformách finanční stráže. To vypovídá o tom, že tato fotografie byla pořízená ještě před první světovou válkou, protože Jan byl před válkou finančním strážníkem.

---

² Pilzno – město v okrese Dębica

2.1 První manželství

Poprvé se Waleria vdala za finančního strážníka³ z Lélowa⁴ Jana Maleszka. Vzali se dne 15. 5. 1915 v Přerově. Proč zrovna v Přerově, když byli oba dva z Polska? Za první světové války Jan sloužil v armádě. Jelikož byl zrovna Janův pluk dočasně odvelen z fronty na místo trvalého pobytu pluku, tedy do Hradce Králové a okolí, Waleria se vydala za ním. Vojáci měli volno, tedy dovolenou. Waleria a Jan se rozhodli uzavřít sňatek, proto se vzali v Přerově - voják nemůže z armády odejít domů a obzvláště ne za války.

Jejich svatba byla zřejmě velmi skromná, jelikož na svatební fotografii je Waleria oblečena ve svátečních šatech, ale nikoliv ve svatebních a Jan je oblečen v uniformě. Za svědky jim šli Janovi spoluvojáci, obuvnickí mistři z Přerova - Jan Vojtek a František Schmied.

Waleria s Janem chvíli v Přerově pobývala u příbuzných, poté se vrátila zpátky do Pilzna a Janův pluk byl odvelen na východní frontu.

Obrázek č. 2: Svatební fotografie Walerie a Jana, pořízená v Přerově. Waleria není oblečená ve svatebních šatech, zvláštní příležitost naznačuje snad jenom kytice, kterou drží v rukou.

---

³ K vytvoření finanční stráže (Finanzwache) došlo sloučením sboru pohraničních myslivců a sboru důchodkové stráže. Byla určena k výkonu funkce finanční policie na hranicích a ve vnitrozemí. Nebyli v místě působení finanční stráže žádný bezpečnostní orgán, vykonávala pak finanční stráž i policii pořádkovou a vojenskou.

BENEŠ, Jaroslav. Finanční stráž [online].c2016 [cit.1.2.2016]. Dostupné z <<http://www.financnistranz.estranky.cz/>>

⁴ Lélow – polská vesnice v okrese Częstochowa

2.2 Útěk

Za ofenzivy ruských vojsk, tzv. Brusilovy ofenzivy⁵ utíkala Waleria i s rodiči na uprchlickém voze z Pilzna. Ruská vojska se tehdy dostala až na východní předměstí Krakova.

Během útěku se jí dne 5. 10. 1916 ve vesnici Szczekociny narodila moje prababička Janina Maleszko. Szczekociny jsou blízko Lélowa, odkud pocházel Jan Malezsko, proto se dá předpokládat, že Waleria utíkala do Lélowa. Janinino narození popsal místní farář velmi zvláštním způsobem – rodný list byl sice jenom kus utržené stránky ze sešitu, ale text byl téměř básnický. Janina se prý narodila za studené deštivé říjnové noci...to vše bylo napsáno na rodném listě. Tento kus papíru je dnes uložen v archívu v Brně, kde byli evidováni občané Československa narození v zahraničí. Na základě tohoto „dokumentu“ prababičce Janině později úřady vydaly oficiální československý rodný list.

Po skončení Brusilovy ofenzivy se Waleria s rodiči a dítětem vrátila zpátky do Pilzna.

---

⁵ Brusilova ofenzíva – Je pojmenovaná podle generála Alexeje Brusilova, který se po předchozí špatně vedené ofenzívě, které velel generál Alexej Evert, rozhodl změnit taktiku. Cílem bylo ulehčit západní frontě a pozornost části německých vojsk upoutat na východ. Generál Brusilov navrhl současný útok na třech místech fronty a také rychlý průlom, kdy jedna formace vojsk prorážela cestu a druhá procházela. Brusilov vedl útok na jihu. Generál Evert měl po Brusilově akci zaútočit na oslabené německé pozice na severu.

Tato ofenzíva proti rakousko-uherským liniím začala 4. června 1916 a na začátku byla velmi úspěšná. Během týdne ruské vojsko postoupilo o 40 km a získalo 200 000 zajatců. Generál Evert se však k postupu odhodlal příliš pozdě, proto posílená německá vojska mohla soustředit své síly na jihu. Brusilov nebyl schopen překonat tento náročný terén a posílená vojska, proto se postup v říjnu zastavil. Ačkoliv Brusilova ofenzíva vedla k velkému územnímu zisku a jedná se největší úspěch ruské armády od začátku války, vše bylo na úkor životů a ztráty byly velké. Rusové ztratili více než milion mužů, Němci 350 000 vojáků, Rakušané téměř 750 000.

Obrázek č. 3: Waleria s malou Janinou.

Obrázek č. 4: Janina v dětství

2.3 Po první světové válce

Jan za první světové války naštěstí nebyl zraněn ani se nedostal do zajetí. Nakazil se však tuberkulózou. Jelikož nechtěl nakazit svou ženu ani dítě, žil u svých rodičů ve vesnici Strzegocice, nedaleko Pilzna. Přestože tehdy ještě na tuberkulózu neexistovaly léky⁶, vyléčil se a vrátil se ke své rodině. Narodilo se jim ještě jedno dítě – dcera Emilia v červnu 1921.

V roce 1921 propukla epidemie španělské chřipky, kterou se Jan nakazil a dokonce ji i překonal. Bohužel se mu nejspíš kvůli obrovské zátěži, kterou způsobila chřipka a kvůli oslabené imunitě, vrátila tuberkulóza. Jan se opět přestěhoval k rodičům a tam na konci roku 1921 nemoci podlehl. Zemřel ve věku 38 let. Je pohřben v Pilzně.

---

⁶ Účinná léčba tuberkulózy přišla s vývojem streptomycinu, který se k pacientům dostal až v roce 1947. Dnes je možné se nechat očkovat.

2.4 Druhé manželství

V roce 1925 se Waleria v Pilzně vdala za vdovce Wladysława Piotra Raczka, který měl už dvě děti z předchozího manželství. Byl dokonce Janův kolega z práce a spoluvoják na frontě. S Wladysławem měla Waleria další dceru, Halinu, která se narodila 4. 5. 1928. Wladysłav byl celníkem - finančním strážníkem, ale v čase velké krize ve třicátých letech přišel o práci a zůstal nezaměstnaný. Byl kvůli tomu velmi nespokojený a to bylo asi důvodem pozdějšího rozpadu manželství.

I když se manželství rozpadlo, u Walerie zůstal Wladysłavův syn z prvního manželství – jmenoval se také Wladek.⁷

Místo zapsání pověření	Děti i rok daného pověření	No. úřadu	Jména i označení novomanželů iž konfýcia, stán. úřadů	Religie		Zapovídat			Křtěný rok, den miesiąca club rany
				Matka	Atak	1	2	3	
39. Krasice Dn. 31/12/25	Do Krasice 1925 K. 23. K. 23. K. 23. K. 23. K. 23.	1925	Wladysław Piotr (syn) Raczka, resident, polny adwokat po ip. Stanisława z. Thaci, syn Michala i Marii z. Kowalskiej, w. Krasice, a sam. Ma- siatym z Walerią z. Kowalską z domu po ip. Janu z Ma- siatki, c. Józefa i Józfy z Rozemburskiej, w. i sam. z Pilznice.	1925	1925	1925	1925	1925	1925
Pilno 65.	Do Pilna 1925 K. 23. K. 23.	1925							
Zagórze	Do Zagórze 1925 K. 23.	1925	Andrzej Kowalski						

Obrázek č. 5 : Doklad o manželství Walerie a Wladysława Raczka.

⁷ Wladek byl za druhé světové války vojákem polské armády a bojoval v Tobruku, v severní Africe a na západní frontě. Po válce se už do Polska nevrátil a celý život prožil v USA ve městě Milwaukee. Více informací v příloze.

2.5 V Krakově

Waleria se po rozpadu manželství, ještě před začátkem druhé světové války, která vypukla 1. 9. 1939, přestěhovala do Krakova, kde si pronajala malý obchod s potravinami. Wladek odešel do armády a dcera Janina dostudovala, vdala se za Alexandra Balaru, a v lednu 1940 se s ním odstěhovala na Slovensko, kde tehdy už žila větší část Alexandrovny rodiny. Alexander pocházel z vesnice Frydman⁸.

S Waleriou tedy žila ještě dcera Emilia a Halina. Emilia onemocněla těžkou angínou. Bohužel v té době ještě nebyla žádná antibiotika a Emilia v roce 1941, ve věku 20 let, nemoci podlehla.

2.6 Dopis od Emilie

Tři měsíce potom, co se Janina odstěhovala na Slovensko, tedy v dubnu 1940, jí mladší sestra Emilia napsala dopis.

Píše, že by se chtěla v budoucnu stát zdravotní sestrou. Popisuje různé události v rodině - návštěvu bratrance Julka Rutkowského, původně z Gniezna. Ten se musel z Gniezna vystěhovat do Czestochowé i se ženou a dětmi. Gniezno je v okolí Poznaně a tuto oblast Němci prohlásili za německou a všichni Poláci se museli vystěhovat. Navštívil je také strýc Wladek, který přinesl peníze pro Wladka mladšího (syn Władysława Raczka). Strýc byl překvapen, že je Wladek už od září 1939 na vojně. Dále Emilia píše, že musely prodat šicí stroj, aby měly z čeho žít. Dostaly za něj 150 Zl. Vyjadřuje naději, že se Alexandrovi (manželi Janiny) povedlo uchytit na bratislavské univerzitě a může pokračovat ve studiu. Ptá se, jestli se v dopisech můžou posílat fotografie... Tmavým inkoustem je na bočním okraji dopsaný pozdrav od Haliny.⁹

---

⁸ Vesnice Frydman a její okolí vždy bylo a je i dnes etnicky slovenské území. V minulosti patřilo k Uhersku, tzn. teoreticky ke Slovensku. Alexandrova sestra Rozalia se v první třídě (od září 1918) učila ve škole maďarsky. Zakrátko se Rakousko-Uhersko rozpadlo a od listopadu se učila slovensky. V roce 1919 bylo rozhodnuto na konferenci ve Versailles, že bude toto území připojeno k Polsku, takže první třídu i celou základní školu už dokončila v polštině. Území bylo kompenzací za Těšínsko připojené k Československu. Za druhé světové války bylo území připojeno ke Slovensku, dnes je to území Polska.

⁹ Fotografie celého dopisu jsou v příloze.

2.7 Oznámení Emiliina úmrtí

V naší rodině se zachoval korespondenční lístek cenzurovaný německou okupační správou, ve kterém Waleria oznamuje své dceři Janině, že Emilia zemřela na angínu. Na listu je datum napsání 22. 5. 1941, ale poštovní razítko Dolního Kubína na Slovensku je až ze dne 10. 7. 1941. Waleria Janině sděluje, že ji nezvala na pohřeb, protože to za války není lehké. Nejspíš svou dceru nechtěla ohrozit pobytem v okupovaném Polsku, kde tehdy nebyl problém přijít o život.

Waleria oznamuje, že jsou teď s Halinou na prázdninách v Pilzně a bydlí u Kowalských (příbuzných). V Pilzně je prý lehčí sehnat potraviny. Byt v Krakově mezitím pronajala. Dopis napsala už v květnu, ale musela jít nejdříve do okresního města Debica na cenzurování a až posléze dopis mohla poslat. Mimo jiné dopis obsahuje různé dobové narážky, zkratky, skryté významy a na každém volném místě jsou dopsané věty.

Lístek je původně adresován do Dolního Kubína na gymnázium, kde Janina učila. Byl však přeposlán do nemocnice v Martině, kam se Janina s manželem Alexandrem přestěhovali.

Obrázek č. 6 a č. 7: Korespondenční lístek s opravenou adresou

2.8 Gestapo

Po smrti své dcery Emilie a pobytu v Pilzně, Waleria nadále žila v Krakově v ulici Krowoderska (číslo 21) ¹⁰ s nejmladší dcerou Halinou a živila se prodejem v obchodě s potravinami.

Jednoho všedního dne, na jaře 1942, 10. března, odešla Halina do města nakoupit na trh. Při návratu domů z dálky zahlédla, že Walerii odvádějí členové gestapa do auta. S pláčem k nim přiběhla a ptala se, proč jí odvádějí matku. Jeden z členů gestapa odpověděl, že se nic vážného neděje, jen se Walerie na něco potřebují zeptat a matka se za pár dní vrátí domů. Waleria na ni křičela, ať uteče. Halina matku už nikdy neviděla. Z výslechu se totiž stalo vězení a pobyt se značně protáhl.

2.9 Vězení a výslech

Gestapo Walerii uvěznilo ve věznici Montelupich.¹¹

Tato věznice se nachází na ulici Montelupich v Krakově na místě bývalých kasáren, později používaných jako vojenský soud. První vězni zde byli za 1. sv. války. Po vypuknutí 2. sv. války vězení převzalo gestapo. Věznění zde byli političtí vězni, polská inteligence¹², odsouzení členové SS a SD, britští a sovětské špioni, oběti razíí gestapa¹³, Židé i obyčejní zločinci. Od roku 1941 se zde prováděly i výslechy, kvůli nutnosti potlačit sílící odboj. (Do té doby se výslechy prováděly jen v hlavním sídle gestapa.) Pro mnohé Poláky byla tato věznice poslední stanicí před transportem do Osvětimi-Březinky nebo popravou. Polští vězni se někdy stali i objekty nacistické pomsty. V podstatě to byli rukojmí – například v roce 1944 bylo popraveno 100 montelupských vězňů jako odvěta za pokus o atentát na Hanse Franka.¹⁴ Tímto vězením prošlo za války přibližně 50 000 osob. Na vězních prý bylo praktikováno kruté mučení.

Bezprostředně po válce zde bylo vězněno několik vysoce postavených nacistů, například i velitel Osvětimi Rudolf Höss.

---

¹⁰ Ulice v části Stare Miasto, nedaleko hlavního náměstí.

¹¹ Pouze muži byli drženi ve věznici, ženy byly vězněny v nedalekém klášteře.

¹² Sonderaktion Krakau – 6. 11. 1939 - akce namířená proti krakovské inteligenci hlavně z Jagellonské univerzity, 183 lidí posláno do koncentračního tábora a mnoho dalších zásahů proti polské inteligenci

¹³ Shoah Resource Center, The International School for Holocaust Studies. Montelupich Prison. In: www.yadvashem.org [online]. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z:

http://www.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%206466.pdf

¹⁴ TZUR, Nissan. Montelupich prison [online]. c2013 [cit. 9. února].

Dostupné z < <http://www.krakowpost.com/6350/2013/02/inside-montelupich-prison> >

Walerii ponechali ve vězení do začátku května 1942, tzn. dva měsíce. Gestapo ji pořád vyslýchalo. V květnu byla převezena do koncentračního tábora Auschwitz.

2.10 Příběh fotografie

Z Auschwitz se zachovala vězeňská fotografie pořízená při evidenci do tábora, na které je Waleria zachycena ze tří úhlů a oblečena do vězeňských šatů. Je zajímavostí, že zrovna Waleriina fotografie je dnes vystavená ve vstupní hale do muzea v Osvětimi. Jelikož Waleria nepatřila k židovskému transportu, nebyla hned poslána na smrt do plynové komory. Waleria byla ve starším táboře, KZ Auschwitz I, zaregistrovaná začátkem května pod jménem Waleria Raczka, číslo 7567. To je poměrně nízké číslo, vzhledem k obrovskému množství lidí, kteří táborem prošli. Nejdříve byla zařazena do Auschwitz I, kde byl ženský tábor oddělený od mužského vysokou zdí.

Obrázek č. 8: Waleriina vězeňská fotografie

Ženský tábor tvořily v době od 26. března 1942 do srpna téhož roku bloky 1 až 10. Bylo zde vězněno více než 17 000 židovských i nežidovských žen z Německa a zemí okupovaných nacisty. Během necelých pěti měsíců zde zemřely tisíce žen v plynových komorách, následkem vyhladovění, epidemií, špatných hygienických

podmínek a úmorné práce. Ostatní byly v srpnu přesunuty do Auschwitz II- Birkenau, kde byl vytvořen ženský tábor v sektoru BIa.¹⁵ K nim patřila i Waleria.

To se jí zřejmě stalo osudným. V nelidských podmínkách koncentračního tábora přežívala do 16. 9. 1942, tedy čtyři měsíce od příjezdu. Jako příčina úmrtí je v dokladech uveden tyfus, je však známo, že si v koncentračních táborech s úmrtními listy moc práce nedávali – příčina smrti mohla být vymyšlená a Waleria možná umřela na silnou podvýživu. Existují však záznamy o tom, že se v Birkenau druhý červencový týden v roce 1942 rozšířila mezi vězni epidemie tyfu a výrazně stoupla úmrtnost. Tyfus v táboře řádil po celou dobu, co však bylo příčinou vypuknutí epidemie? Od června pořádně nefungovalo hlavní krematorium a pomocná krematoria v Birkenau ještě nebyla dostavěná. Celkově tábor ještě nebyl úplně dokončený, pořád však přijížděly další a další transporty. Počet mrtvých výrazně přesahoval kapacitu krematoria a situace se vymykala z rukou, proto se mrtví museli pohřbívat v hromadných jámách. Ty však začaly zamořovat vzduch a podzemní vodu. I pití vody bylo tehdy nebezpečné, jelikož se zamořenou vodou šířila nákaza.

23. srpna byla vyhlášena karanténa, situace se však nezlepšila. Bylo rozhodnuto, že se těla vykopou a budou spalovat na hranicích pod širým nebem. Tento plán se uskutečnil. V okolí se šířil neuvěřitelný zápach spalovaných těl.

V srpnu zahynulo 14 300 vězňů a tyfus se rozšířil až do města Osvětim. Nemocní byli i někteří důstojníci SS a členové jejich rodin. Epidemie řádila až do konce září, byla také záminkou pro zahájení akce s krycím názvem „odvšivování“. Jednalo se o systematické vyvražďování nemocných – obětem byly vpichovány fenolové injekce přímo do srdce.¹⁶ Kdo tedy na tyfus nezemřel, byl zavražděn.

Proto je tu určitě velká pravděpodobnost, že Waleria buď opravdu umřela na tyfus, nebo byla zavražděna v nemocničním oddělení v rámci akce „odvšivování“.

---

¹⁵ Koncentrační tábor Osvětim-Auschwitz [online]. c2014 [cit. 2. února 2016].

Dostupné z < <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/auschwitz-i.html> >

¹⁶ BAXTER, Ian. *Velitel Osvětimi*. Líbeznice: Víkend, 2011, 254 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7222-791-4. s. 130-138

2.11 Příčina zatčení?

Podstatnou otázkou je, proč moji praprababičku gestapo uvěznilo, vyslýchalo a poslalo do koncentračního tábora v Osvětimi na smrt?

V táboře byli vražděni a vězněni nejen Židé, ale vězni ze všech zemí nacisty okupované Evropy. Víme, že Waleria nebyla Židovka, takže nebyla obětí holokaustu. Příčina jejího uvěznění je dodnes trochu záhadou. Byla obyčejnou prodavačkou v obchodě, nemohla být terčem nacistických akcí proti polské inteligenci. Byla členkou odboje? Po válce se objevily různé odbojové teorie, k Walerii se hlásily odbojové skupiny a tvrdily, že s nimi spolupracovala. V kronice města Pilzno se dokonce píše, že byla spojkou odbojové domácí polské armády Armia Krajowa.¹⁷ Je možné, že někomu pomohla s ubytováním nebo jídlem. Odbojové organizace měly různé složky a pomoci mohli i obyčejní lidé. Zrovna v roce 1942 stoupl počet zásahů proti odbojovým skupinám. Ti, kteří pomáhali s odbojem, byli perzekuováni a Waleria mohla být jednou z nich a možná kvůli tomu byla vyslýchána a poslána do tábora.

Druhá možnost je, že pro ni byl osudný její obchod s potravinami. Jídla byl za války nedostatek, existoval černý trh... Waleria se mohla zaplést do nějakého ilegálního obchodu.

Ale možná pouze věděla víc, než bylo žádoucí a proto ji někdo udal.

Z jejího výslechu gestapem se nezachovaly žádné dokumenty, proto se už asi nikdy nedozvíme více, nicméně během svého pobytu v Auschwitz stihla své dceři Halině poslat „pohled“ s krátkým textem. Ten samozřejmě podléhal cenzuře a dokonce ho ani nepsala sama Waleria. Nejspíš měla po dvou měsících vězení a jednom měsíci v Osvětimi tak roztřesené ruce a byla tak zesláblá, že už nedokázala pořádně psát. Nebo byla nemocná. Pouze její podpis je vlastnoruční a je z něj patrné, jak je její písmo roztřesené, a proto odlišné od předchozího dopisu, který psala Janině.

Text je napsán německy, Waleria Halinu ujišťuje, že se cítí dobře a je zdravá. Ptá se, jak se má Janina, jestli už napsala. Nabádá dceru, aby prodala pozemky

---

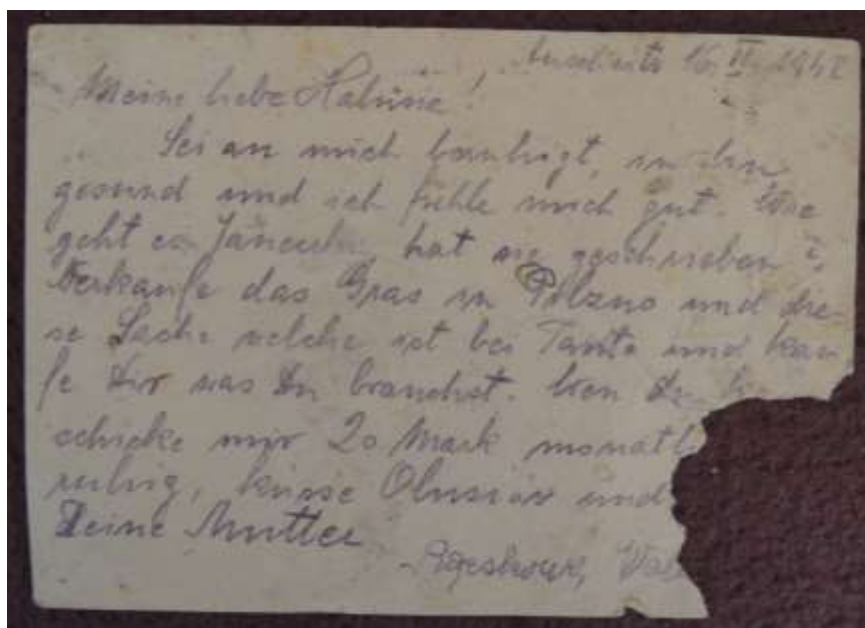
¹⁷ Armia Krajowa (Zemská armáda) vznikla na rozkaz předsedy a ministra exilové vlády generála Władysława Sikorského, spojením Svazu ozbrojeného odboje a dalších odbojových složek 14. února 1942. Jejím cílem bylo vést boj proti okupantům a připravit národ na povstání, které mělo vypuknout ve správnou chvíli, až se německý systém začne hroutit. Stala se významným prostředkem sebeobraný národa a sehrála významnou roli ve Varšavském povstání. Se spojenci Rolnickými prapory a Národní vojenskou organizací byla bojovou silou o počtu 400 000 vycvičených a ozbrojených vojáků. *Kronika druhé světové války*. 1. české vyd. Praha: Fortuna Print, 2000, 520 s. ISBN 80-7321-072-x.

v Pilzně a věc, kterou mají u tety, a koupila si, co potřebuje. Také žádá, aby jí Halina posílala 20 marek měsíčně, pokud je to možné. Nakonec někoho pozdravuje, bohužel je tato část odtržená, kvůli poštovní známce. Přesto je tento dopis pro naši rodinu velmi cenný. Je zvláštní držet v ruce kus papíru, za kterým se skrývá tento smutný příběh a dokazuje hořkost těchto událostí.

Neví se, kdy přesně byl Halině dopis doručen. Možná se v době doručení do Krakova ještě skrývala Halina u sousedů a dopis se k ní dostal hned. Pokud už byla u příbuzných v Kolaczycích, dostala ho až po válce.

Obrázek č. 9 a č. 10 : Korespondenční lístek z Auschwitz

Německý text z dopisu:

Auschwitz, 16. 6. 1942

Meine liebe Halusia,

Sei an mich beruhigt, ich bin gesund und ich fühle mich gut.

Wie geht es Janecska., hat sie geschrieben?

Verkäufe das Gras in Pilzno und diese Sache welche ist bei Tante und kaufe dir was du brauchst.

Wenn du kannst, schicke mir 20 Mark monatlig. Bleib ruhig, küsse Olusiov (?) und... (?)....

Deine Mutter

Raczka Waleria

Překlad:

Moje drahá Halina,

Neměj o mě obavy, jsem zdravá a cítím se dobře.

Jak se má Janina, napsala?

Prodej pozemky v Pilzně a tu věc, která je u tety a kup si, co potřebuješ.

Pokud můžeš, posílej mi 20 marek měsíčně. Zůstaň klidná, pozdravuj ...

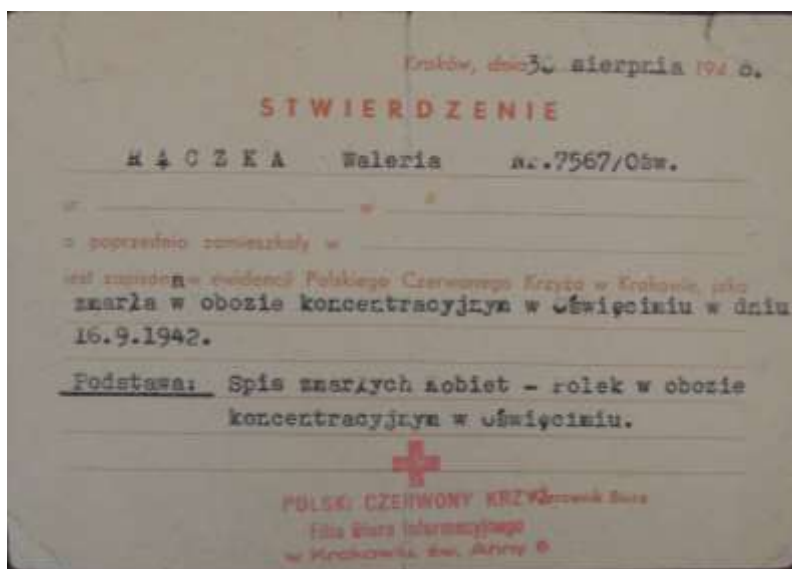
Tvoje matka

Raczka Waleria

2.12 Zpráva Červeného kříže

Janině bylo už dříve doručeno oficiální oznámení z koncentračního tábora o smrti Walerie. To se nedochovalo, ale s oznámením byla doručena i zachovaná Waleriina vězeňská fotografie. Židé, kteří šli rovnou na smrt, fotografováni nebyli a žádná oznámení o jejich smrti se nikomu, na rozdíl od Waleriina případu, neposílala.

V roce 1948, po šesti letech, přišlo polské oznámení Červeného kříže. Přestože bylo dcerám jasné, že matka tábor s nejvyšší pravděpodobností nemohla přežít, Janina a Halina do té doby žily v naději, že matka přece jenom žije. Oznámení zaslané organizací Červený kříž je ze dne 30. 8. 1948 a od té doby bylo jasné, že se Waleria opravdu stala obětí totalitního režimu.

Obrázek č. 11 a č. 12 : Oznámení Červeného kříže

2.13 Zpráva o vnučeti

Během Waleriina věznění v Montelupichu ji mohla povzbudit alespoň jedna událost. Waleria, která si před zatčením psala se svou dcerou Janinou, věděla, že má brzy přijít na svět její první vnuče. Nevěděla však, zda to bude vnuk nebo vnučka a určitě chtěla vědět, kdy se narodí. Není známo, jak se vše domluvilo, jisté však je, že se to nakonec přece jen dozvěděla. Když se vnuk Milan narodil, její synovec měl s Waleriou domluvené znamení. Waleria se dívala z okna vězení na ulici a procházející synovec měl zvednout pravou ruku, pokud je dítě chlapec a levou pokud se narodila dívka. Měl zvednutou pravou ruku. Takto se Waleria dozvěděla o narození prvního vnuka. Milan se narodil 18. 4. 1942.

Obrázek č. 13 : Milan Balara s obrazem Walerie

2.14 Dcera Halina a její cesta na Slovensko

Po Waleriině zatčení zůstala třináctiletá Halina sama, bez rodičů, v okupované zemi. Samozřejmě se bála, že si gestapo přijde i pro ni. Naštěstí se dítěte ujali sousedé a Halina se určitou dobu skrývala u nich. Poté bydlela u příbuzných z otcovy strany - Raczkových v obci Kolaczyce blízko Jasla. Až do konce války nemohla chodit do školy.

V roce 1945 si do Polska pro Halinu přijel Alexander Balara, Janinin manžel, a odvezl ji autem do Kapušan na Slovensku, kde s rodinou bydleli. Tato akce však nebyla vůbec jednoduchá...

Janina Balarová věděla, že její matka v táboře zemřela, ale celé tři roky od března 1942 se mohla jen domnívat, co se stalo s Halinou. Správně se domnívala, že žije schovaná někde u příbuzných. Když přes vesnici Kapušany přešla 19. 1. 1945 sovětská armáda, poslala manžela Alexandra do Polska hledat Halinu.

Prvním typovaným místem bylo městečko Kolaczyce asi 120 km na sever (od Kapušan), kde bydlel bratr Wladysława Raczka, Halinina otce. A tak Alexander přemluvil místního taxikáře, sehnali benzín a vydali se na sever přes Dukelský průsmyk. Věděli, že se na Dukelském průsmyku sváděly těžké boje, netušili však, do jaké míry je zaminovaný. Zastavit auto a vejít do příkopu znamenalo jistou smrt, hned vybuchla nastražená mina. Pár dní před jejich cestou těsně za hranicemi zahynul československý generál Jaroslav Vedral-Sázavský s celou posádkou vozidla. Proto si dávali pozor, měli vojenské zkušenosti. Další nebezpečí jim hrozilo od sovětských vojenských útvarů. Dva muži v civilu jedoucí v autě za frontovou linií byli podezřelí. Mohli by je považovat za německé špiony. Naštěstí se o ně nikdo nezajímal a sovětsí vojáci je ochotně pouštěli přes každou křižovatku, zřejmě se také báli. Nemuseli to totiž být němečtí špioni, ale členové jejich kontrarozvědky NKVD. Na křižovatce přehrazené vojenskými vozidly dokonce vojačka (tuto funkci měly v sovětské armádě ženy) zastavila všechna auta, tanky, koňské povozy a pochodující vojáky, uvolnila jim cestu a ještě zasalutovala. Zřejmě si myslela, že je Alexander plukovník nebo generál, protože byl oblečen v kožichu a na hlavě měl beranici. (To mu poradil taxikář, jelikož toto oblečení nosili v sovětské armádě generálové a plukovníci). Tvářil se velmi důležitě a s důstojností sovětského plukovníka odsalutoval.

Při hledání Haliny měli štěstí, našli ji hned na první předpokládané adrese. Na druhý den se vydali zpátky, kolem sovětských vojáků a nastražené munice. Také

museli projíždět přes zničené mosty nebo se brodit řekou. Nicméně úspěšně dorazili zpátky do Kapušan.

Halina posléze dostala československé občanství, a přestože neuměla slovensky, povedlo se jí vystudovat zdravotní školu v Košicích, obor laborantka. Provádala se za Jaromíra Šponara, který se narodil v roce 1922 v Košicích a pracoval na Výzkumném ústavu zemědělství, kde se také stal ředitelem. Jeho rodiče pocházeli z Čech. Zemřel v roce 2000, Halina dodnes bydlí v Košicích. Šponarovci mají syna i vnuka Jaromíra Šponara.

3. Historické souvislosti

3.1 Invaze do Polska

Ráno 1. září 1939 přepadla německá armáda bez vyhlášení války Polsko. V Polsku pro případ války proběhla mobilizace v polovině roku 1939. Německý útok měl být odezvou na fingované přepadení německého vysílače v Gliwicích, který se odehrál 31. srpna na rozkaz Hitlera. Podle německé propagandy měl být vysílač napaden polskými vojáky, kteří povraždili německou posádku a vysílali odtud výzvy k boji proti Německu. Ve skutečnosti bylo toto přepadení zinscenované a údajní polští vojáci byli převlečení členové SD.

Už před napadením Polska měl Hitler přesně naplánované obsazení země, díky německo-sovětské smlouvě o přátelství. Přestože válka neprobíhala podle Hitlerových představ, Polsko nemělo kvůli své špatné vybavenosti šanci. SSSR útok na Polsko podpořil 17. září s odůvodněním, že Polsko přestalo existovat, a proto musí vzít pod svou ochranu obyvatele západní Ukrajiny a Běloruska. Polská vláda a nejvyšší vojenské velení uprchly do Rumunska. 30. září byla ustanovena polská exilová vláda generála Sikorského, která sídlila nejdříve ve Francii (do její kapitulace) a poté ve Velké Británii. 6. října se vzdaly poslední polské jednotky. Západní část Polska byla připojena ke Třetí říši a východní část podle demarkační linie k Sovětskému svazu.¹⁸

Polsku bylo poraženo a nastalo hrozné období, zvláště v částech připojených k Říši, odkud se muselo polské a židovské obyvatelstvo vystěhovat. Polské oblasti, které nebyly součástí Říše nebo SSSR spadaly pod Generální gouvernement, pod německou správu vedenou Hansem Frankem. Vilno a přilehlý region byl připojen k Litvě, oblast horní Oravy a severní Spiše ke Slovensku.¹⁹

---

¹⁸ ČAPEK, Vratislav, Jaroslav PÁTEK a Otto ZWETTLER. *Světové dějiny*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993, 255 s. ISBN 80-7168-091-5. s. 174

¹⁹ Invaze do Polska [online]. C2016 [cit. 12. ledna 2016].

Dostupné z < [https://cs.wikipedia.org/wiki/Invaze_do_Polska_\(1939\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Invaze_do_Polska_(1939)) >

Obrázek č. 14: Rozdělení Polska koncem září 1939

3.2 Život ve válečném Polsku

Po obsazení uplatňovali Němci vůči Polákům brutální metody a na území okupovaném SSSR nebyla situace lepší., otrěsný byl zejména tzv. katyňský masakr. Zatímco Němci stavěli koncentrační tábory, Sověti už vězně mohli umístit do gulagů. Ale utrpení se neodehrávalo jenom v koncentračních táborech. Probíhaly likvidace vesnic, což znamenalo vypalování budov, bití a vraždění. Mnoho polských vesnic dopadlo jako Lidice v Čechách. Obyvatelé vesnic a měst byli vystavováni nacistickému a sovětskému teroru v podobě častých poprav a masových represálií. Významná byla především deportace, během války byly vystěhovány stovky tisíc lidí.

Polské obyvatelstvo bylo podrobena policejní kontrole a rozděleno do sestupných kategorií podle míry nežádoucnosti. Děti třídili za účelem šlechtění rasy. Příčinou významných zráť bylo také bombardování, jehož následkem v Polsku zahynulo odhadem 100 000 lidí. „Když dopadla první bomba – 1. září 1939 ráno na Krakov -, byl senzací dne německý střemhlavý bombardér Junkers JU-87B-2 neboli „Stuka“, který při střemhlavém letu dolů děsil své oběti řevem, než je zabil.“²⁰

²⁰ DAVIES, Norman. *Evropa ve válce 1939-1945: žádné jednoduché vítězství*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2007, 542 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-7381-203-4. s. 292

22. června 1941 byla v Polsku z pozic wehrmachtu zahájena operace Barbarossa. Tím Hitler ukončil nacisticko-sovětský pakt. Sověti byli během dvou týdnů vyhnáni z území zabraného za invaze do Polska a území Říše se zvětšilo. Generální gouvènement byl rozšířen o území Haliče.

Německým plánem bylo usilovat o přeskupení veškerého obyvatelstva mezi Odrou a Dněprem s cílem získat „Lebensraum“ pro německé osídlenec. Poláci se měli germanizovat, pokud toho byli schopní, nebo měli být vyhoštěni za Ural. Inteligence měla být zlikvidována. Zbývající Slované představovali otrockou pracovní sílu. „Ménècenní“ jedinci jako Židé, Romové, odbojní váleční zajatci, slabomyslní a invalidé, měli být odstranèni.²¹

Polští Židé byli za války téměř vyvražďeni. Přežili pouze ti, kteří uprchli, skrývali se ve stodolách a na půdách nebo žili pod falešnou identitou s neustálým strachem z odhalení. V Polsku však za války zahynul zhruba stejný počet Židů jako lidí nežidovského původu.²²

3.3 Generální gouvènement

Zřízení Generálního gouvènementu bylo nelegální. Oblast sice měla být autonomní částí Třetí říše, ale vláda byla složená výhradně z Němců. Generální guvernér Hans Frank prohlašoval, že vytvořil kolonii, a že lidé v ní mají být „otroci Říše“. Obyvatelé zřízení gouvènementu přezdívali „Gestapoland“, protože byl jakousi „rasovou laboratořící nacismu“, kde se mohlo beztrestně odehrávat mnoho zločinů gestapa. Zákony mohly být různě upravovány nacisty, proto vznikla obrovská propast mezi záležitostmi legálními a legitimními.

Zde se také soustředilo nejvíce koncentračních táborů a táborů smrti.²³

V Polsku trvala druhá světová válka nejdéle v Evropě, hned po Německu. Utrpèlo vzhledem ke své velikosti nejvíce škod a ztrát než kterýkoliv jiný stát. Smrt více než 6 miliónů lidí znamenala 18% z celkového počtu obyvatel v roce 1939.

---

²² DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve střední Evropě*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2003, 481 s., [8] s. obr. příl. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-083-4. s. 83-87

²³ DAVIES, Norman. *Evropa ve válce 1939-1945: žádné jednoduché vítězství*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2007, 542 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-7381-203-4. s. 301

3.4 Koncentrační tábor u Osvětimi

V roce 1940 nastal problém s tisíci vystěhovaných Poláků, kteří se ocitli bez domova a vytvářeli obrovský nápor na Generální gouvernement. Bylo rozhodnuto, že Židé budou nuceni žít v ghettech a SS oznámila, že je třeba potlačit činnost polských nacionalistů na nově připojených územích. Proto bylo prvotním plánem vytvořit tábory pro polskou pracovní sílu.

Situace byla pro německé koncentrační tábory neúnosná, proto začaly v Polsku narychlo vznikat tábory, kam by byli internováni vězni určené na nucené práce. Nejdříve se uvažovalo o karanténních táborech, kde by vězni byli jenom dočasně a posléze by byli převezeni na místa, kde je potřeba pracovní síly.

Tábor, který vznikl u městečka Osvětim, měl být podle prvních plánů karanténní a sloužit pro přibližně 10 000 vězňů. Byl vybudován na rozkaz Heinricha Himmlera a velitelem byl zvolen Rudolf Höss. Městečko Osvětim leží přibližně 50 km od Krakova, v blízkosti ústí řeky Sola do Visly. Okolí je bažinaté a půda podmáčená, proto bylo dlouhodobým problémem odvodňování, komáři a znečištění vody. Nepříjemné počasí zde je zejména v zimě. Před válkou toto město se zhruba 12 000 obyvatel mimo Polsko nikdo neznal, po německé okupaci bylo připojeno spolu s Horním Slezskem k Říši a přejmenováno na německé Auschwitz. Vedlo sem dobré železniční spojení a Osvětim měla vzhledem k dopravování vězňů strategickou polohu - dostupná a současně skrytá.

Dohromady byli u Osvětimi tři velké tábory: Auschwitz I, Auschwitz II-Birkenau, Auschwitz III-Monowitz²⁴ a dalších 40 podtáborů.

V polštině se město nazývá Oświęcim a lidé tento název často používají i pro koncentrační tábory u Osvětimi. Správně by se tábory měly označovat německým názvem – Auschwitz.

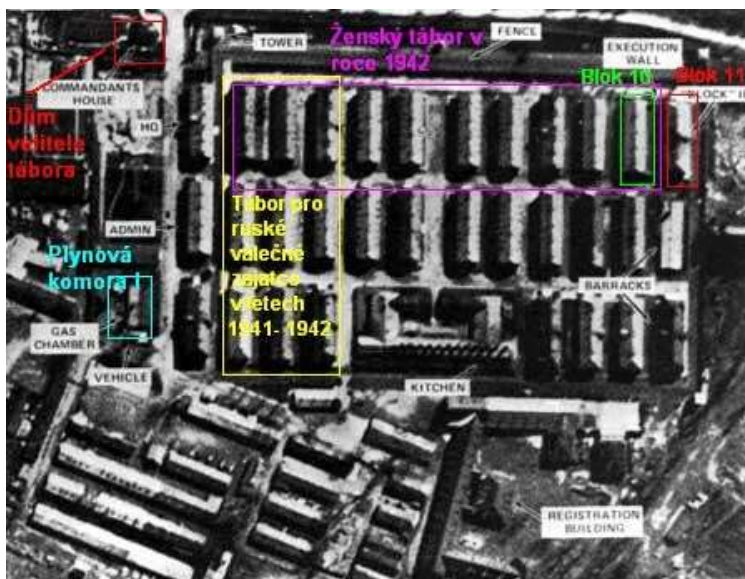
Na vybudování prvního tábora Auschwitz I se podíleli vězni z jiných koncentračních táborů a roli dozorců vykonávali příslušníci SS, ale také němečtí kriminálníci z tábora Sachsenhausen. 19. června 1940 začalo vysídlování polského obyvatelstva z okolí tábora. Lidé prý měli na sbalení a vystěhování pouze dvě hodiny. Vystěhováním se vytvořilo místo pro budování tábora a ubytování důstojníků. Prvními vězni byli především Poláci, poté i sovětsí váleční zajatci, pro které byl

---

²⁴ Osvětim I, Osvětim II-Březinka, Osvětim III-Monovice

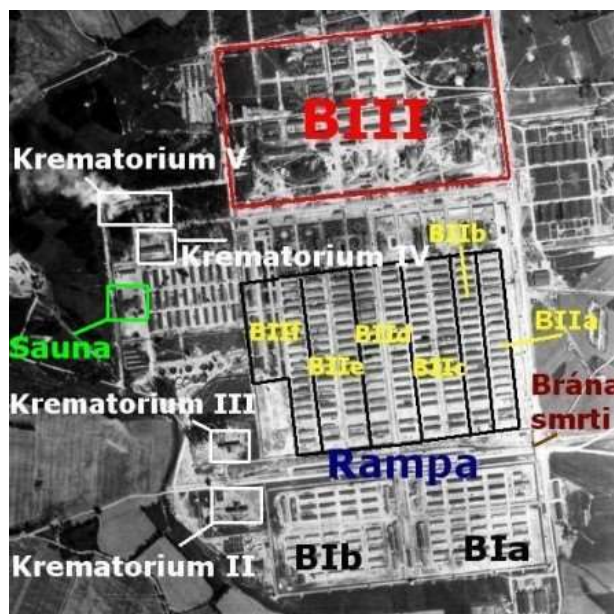
vytvořen zvláštní sektor s obzvlášť krutým zacházením, kvůli kterému brzy většina podlehla.

25

Obrázek č. 15 : Plán tábora Auschwitz I

Kvůli konečnému řešení židovské otázky dal v roce 1941 Heinrich Himmler rozkaz přebudovat Auschwitz na obrovský koncentrační tábor. Zahájila se výstavba Auschwitz-Birkenau – synonymum nejstrašnějšího systému vyvražďování. Leží asi 3 km od hlavního tábora Auschwitz I, u místa, kde původně ležela vesnice Březinka, přejmenovaná na německé Birkenau.

²⁵ BAXTER, Ian. *Velitel Osvětmi*. Líbeznice: Víkend, 2011, 254 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7222-791-4. s. 44-52

První transport dorazil v březnu 1942 a skládal se z 999 německých kriminálnic z tábora Ravensbrück, druhý tvořilo 999 slovenských Židovek.²⁶ V srpnu 1942 byly do Birkenau přemístěny vězeňkyně z ženského tábora v Auschwitz I.

Po přečtení díla Iana Baxtera, knihy *Velitel Osvětimi*, která popisuje důvody vzniku a vývoje koncentračního tábora hlavně z pohledu jeho tvůrců, jsem nedokázala pochopit, jak k těmhle událostem mohlo dojít. Důstojníci si vytvářeli „idylický domov“, shromažďovali bohatství, pořádali sešlosti, ale za ploty tábora se odehrával pravý opak. Celý systém se absolutně vymykal zdravému rozumu. Je pravda, že ten, kdo válku a tábory nezažil, nemůže vše pochopit a lidé, kteří takovými podmínkami prošli, se distancují od věcí, které zažili. Je těžké si vše připustit a velmi bolestné, když se to člověku podaří.

Jde o bezohlednost a zároveň zvrácenou propracovanost systému vyvražďování. Podmínky, ve kterých vězni museli žít, byly ohavné, neustálá snaha o zdokonalení a zrychlení vražd však byla pro velitelstvo důležitější záležitostí.

Překvapil mě fakt, že v táboře existovala síť odbojových skupin, které dokázaly navázat kontakt s okolním světem. V září 1940 se kvůli špatné pověsti tábora, nechal nacisty zatknout a uvěznit podporučík Witold Pilecki, aby v Auschwitz provedl zpravodajské operace. V té době byly informace o táboře minimální, převládal názor, že se jedná o karanténní tábor. Pilecki se přesvědčil, že realita je mnohem horší a v říjnu 1940 poslal první zprávu popisující podmínky v táboře. V té době už organizoval tajný Svaz vojenské organizace, jehož cílem bylo udržovat dobrou morálku vězňů, snaha o zlepšení životních podmínek a hlavně příprava na povstání v táboře. Vytvořila se tak síť vězňů, kteří si předávali informace a ty se dostávaly až k vrchnímu velitelství AK ve Varšavě.

Witold Pilecki z tábora utekl, ale v roce 1947 byl polskou komunistickou tajnou policií obviněn ze špionáže, v roce 1948 byl odsouzen k smrti a popraven. Dnes je symbolem a národním polským hrdinou.²⁷

---

²⁶ BAXTER, Ian. *Velitel Osvětimi*. Líbeznice: Víkend, 2011, 254 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7222-791-4. s.104,105

²⁷ SCHREIBER, Penny, PURVES, Gillian (ed.). *Abychom nezapomněli: výpověď o totalitě v Evropě : čítanka pro starší středoškoláky kdekoliv v Evropě*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Platforma evropské paměti a svědomí, 2013, 288 s. ISBN 978-80-260-4937-1. s. 84,90,91

4. Další osudy

4.1 Wladyslaw Raczka starší

Byl druhým manželem Walerie. Před válkou byl dlouho nezaměstnaný, a proto byl velmi nešťastný. Ale začátkem války si po letech našel konečně práci. Pracoval jako dělník. Zemřel v šedesátých letech.

4.2 Wladyslaw Raczka mladší

Syn Wladyslava a Waleriin nevlastní syn, který s ní bydlel v Krakově, odešel v září 1939 na vojnu do Polské armády (Wojsko Polskie). Dostal se do sovětského zajetí, protože 17. 9. 1939 začal SSSR obsazovat východní hranice Polska. Koncem roku 1941, po napadení SSSR Německem byl ze zajetí propuštěn a britskou lodí se z Murmanska dostal přes Severní moře do Velké Británie. Tam po zotavení ze zlého zdravotního stavu vstoupil do Polské armády. Bojoval v severní Africe u Tobruku proti Afrikakorps, ale jeho tank byl zasažen a Wladka převezli zpátky do Velké Británie. Tam se dva roky zotavoval ze zranění. V roce 1944 zase bojoval, tentokrát na západní frontě.

Po skončení války zůstal ve Velké Británii, oženil se Skotkou a odstěhovali se spolu do USA, do města Milwauke. Tam pracoval ve fabrice na kabely do automobilů. Se svou skotskou ženou měl tři syny, ale manželství se rozpadlo. Rozvedli se, když byli jejich synové už dospělí. Wladkova bývalá žena si našla nového manžela a Wladek se také oženil podruhé. Vzal si o generaci mladší Ruth, původem Rakušanku. Zajímavostí je, že Ruthin otec také bojoval u Tobruku. Bojoval však na opačné - německé straně, proti Wladkovi.

Wladek se už do Polska nevrátil, přijel pouze navštívit rodinu.

4.3 Julek Rutkowski (zmíněn v dopise od Emilie)

Byl povoláním železničář. Se svou rodinou se musel odstěhovat z Gniezna, jelikož bylo toto území prohlášeno za německé. Julek válku nepřežil, zemřel na zápal plic.

5. Alexander Balara a Janina

Alexander Balara se narodil 18. 3. 1914 ve Frydmaně. Do 1. září 1939 byl studentem Jagellonské univerzity v Krakově. Studoval pátý ročník medicíny. V říjnu 1939 byly všechny vysoké školy uzavřeny Němci, Alexandrovi však chyběly k dokončení studia jenom tři zkoušky. Dne 4. 9. 1939 vstoupil do řad Polské armády. Během zářijové kampaně sloužil v samostatné brigádě generála Kleeberga jako hlavní lékař praporu do 4. října 1939. Generál Kleeberg kapituloval dne 5. října, když jeho skupině došla munice. Alexander se v armádě nakazil úplaví a od 4. do 26.10 ležel v nemocnici v Lublíně. Díky tomu se nedostal do německého zajetí. Poté se však nakazil ještě horší nemocí – tyfem. Byl hospitalizován v nemocnici v Krakově.

Po propuštění z nemocnice se oženil s Janinou a přestěhovali se spolu na Slovensko.

Janina a Alexander se nejdříve vystěhovali do Zakamenného na Oravě, kde byl už před válkou Alexandrův bratr farářem a žili tam také jeho rodiče. Tam bydleli, než Alexander dostudoval vysokou školu. Studentem Univerzity Komenského v Bratislavě byl od 21. 1. 1940 do 26. 4. 1941. Alexander se učil v Zakamenném a do Bratislavy jezdil jen na zkoušky.

Janina se mezitím naučila slovensky. Stala se učitelkou výtvarné výchovy a tělocviku na gymnáziu v Kremnici a poté v Dolném Kubíně.

Alexander v roce 1941 nastoupil jako sekundární lékař v nemocnici v Martině. Janina tehdy už nepracovala a oba bydleli v Martině. Tam se jim 18. 4. 1942 narodil nejstarší syn Milan Balara. 1. 9. 1943 se Alexander, po skončení povinné stáže v nemocnici, stal státním obvodním lékařem ve vesnici Kapušany na východním Slovensku. Tam bydleli moji praprarodiče až do smrti.

Obrázek č. 17 : Milan Balara

Začátkem roku 1945 se mu povedlo přivést Waleriinu dceru Halinu na Slovensko. Když se vrátil do Kapušan, čekal tam na něj povolávací rozkaz do armády, protože na osvobozeném území došlo k mobilizaci.

Alexander narukoval k 4. brigádě československé armády, která se formovala v Levoči. Tam působil jako lékař od 12. 4. 1945 do demobilizace 12. 5. 1945 v záložním pluku.

Tato brigáda se účastnila závěrečných bojů na svazích Malé a Velké Fatry. Němce se povedlo zatlačit na západ, byl osvobozený Liptovský Mikuláš i Ružomberok, ale odpor kladli u Martina a Žiliny. Za Žilinu se brigádám povedlo postoupit až koncem dubna. Poté se dostaly za slovenské hranice a 4. května jednotky 1., 3. a 4. brigády za pomoci partyzánů osvobodily Vsetín. Následně postupovaly směrem k Hulínu, Kroměříži a Kojetínu, poslední intenzivnější boje proběhly u města Břest. 8. května se postup zastavil při obci Pivín blízko Prostějova. Po kapitulaci Německa likvidovali vojáci zbytky německých oddílů, které se nechtěly vzdát. 10. května jednotka vstoupila do Prahy.²⁸

Alexander ve skutečnosti za celou válku nebojoval, „nevystřelil ani jeden náboj“. Vlastnil pistoli, ale tu měl ke své vlastní obraně. Lékaři byli totiž velmi cenění, tudíž měli výsadné a významné postavení. Například už v roce 1939 byl lékařem praporu, přestože ještě nedostudoval medicínu. Jeho válečná úloha proti nacizmu spočívala v boji proti úplavici, tyfu, blechám, atd. Nemoci byly snad ještě

---

²⁸ 1. československý armádní sbor [online]. c2015 [cit. 8. února 2016]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/1._%C4%8Deskoslovensk%C3%BD_arm%C3%A1dn%C3%AD_sbor>.

větším nepřítelem, než samotný protivník. Patřil ke 4. brigádě, neúčastnil se však jejích slavných postupů. Dennodenně obcházel vojenská výcviková střediska ve vesnicích v okolí Levoče a Popradu. Jeho povinností byla hygienická kontrola a zdravotní osvěta vojáků, tedy prevence vypuknutí infekčních nemocí. Pokud se už někde infekční nemoc rozšířila, Alexandrovou povinností bylo ji co nejdříve zlikvidovat. Tyto nemoci nejčastěji šířily nakažené jednotky z odlehlých vesnic v Levočských horách, proto bylo velmi důležité infekci potlačit. Tento boj byl nekonečný. Jeden voják byl vyléčený, ale přicházeli stále další na výcvik a práce začala zase.

Po konci války byl propuštěn z armády jako jeden z prvních, protože obec Kapušany a celý obvod zůstaly v té době bez lékaře.

Obrázek č. 18 a č. 19: Alexander Balara

6. Závěr

Tato práce nebyla jenom projektem, k němuž byste si vymezili určitý čas, prostudovali dokumenty a psali. Začali byste psát a pak za určitou dobu skončili. Projekt by byl hotový a vaše práce splněna. Dopsáním projektu pro mě nekončí bádání. Jakmile jsem se začala tématem hlouběji zabývat a ponořila se do minulosti, nedokázala jsem získané informace pustit z hlavy. Začalo mě velmi zajímat, jaké byly příčiny dějinných událostí – fascinovala mě spojitost mezi všeobecně známými fakty a soukromými příběhy. Něco jiného byla jejich formulace. Nejsem spisovatel a nedokážu příběhy vylíčit tak, aby zaujaly každého. Doufám, že z výsledku jde alespoň poznat, jak téma zaujalo mě. Nejvíce mě potěšilo, že jsem díky tomuto projektu často komunikovala s dědečkem a smysluplně využila svůj volný čas.

Přestože podnázev projektu zní „Oběti totalitních režimů“, musím konstatovat, že mnohá úmrtí způsobily infekční nemoci. Ty jsou vlastně přímým důsledkem válek a největším nepřítelem. Jan Maleszko zemřel na tuberkulózu, poté co překonal španělskou chřipku, Emilia podlehla angíně, Julek zemřel na zápal plic, Waleria zřejmě na tyfus. Alexander se potýkal s úplavicí a poté téměř přišel o život kvůli tyfu. Ale jemu nemoc možná v konečném důsledku zachránila život, protože se nedostal do zajetí.

Jelikož se projekt týká mé rodiny, nedokázala jsem si někdy odpustit emoce. Přemýšlela jsem, jaké mohli mít lidé pocity, jak to všechno mohli zvládnout. Stále si to nedokážu představit. Srovnávala jsem zejména sebe a situaci Haliny, která se zhruba v mém věku ocitla bez matky a ve strachu ze zatčení. Možná je určitou výhodou, že byla teprve dítě, které si okolní události až tak neuvědomuje. Poznamenalo ji to však na celý život. Paní Halinu jsem se pokusila kontaktovat. Toho teď musím litovat a stydím se za svou neomalenost. Události války pro ni zůstaly i po sedmdesáti letech velmi bolestné. Proto pověřila synovce Milana, aby mé otázky zodpověděl za ni. Tímto bych se chtěla omluvit. Doufám, že by paní Halinu potěšila alespoň skutečnost, že v mé práci zůstane její příběh zachován.

Tyto osudy jsou dalším střípkem historie, pro lidstvo možná málo významným, zato pro mě velmi. A co jiného je důležitější než skutečné příběhy obyčejných lidí? Jak jinak se ze statistiky stane skutečnost? Každý člověk má svůj příběh. Každý příběh je jedinečný a zaslouží si být zaznamenán.

7. Přílohy

Seznam obrázků v hlavním textu

Obrázek č. 1: Waleria a Jan Maleszko se známými   Zdroj: soukromý archiv Milana Balary

Obrázek č. 2: Svatební fotografie   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 3: Waleria s malou Janinou   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 4: Janina v dětství   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 5: Doklad o manželství Walerie a Wladysława   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 6, 7: Korespondenční lístek   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 8: Waleriina vězeňská fotografie   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 9, 10: Korespondenční lístek z Auschwitz   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 11, 12: Oznámení Červeného kříže   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 13: Milan Balara s obrazem Walerie   Zdroj: autor

Obrázek č. 14: Mapa Polska po rozdělení   Zdroj: RICHTER, Karel. *Válka začala v Polsku: utajovaná fakta o německo-sovětské agresi*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2004, 411 s. Polozapomenuté války. ISBN 80-86328-43-0. s. 317

Obrázek č. 15: Plán tábora Auschwitz I   Zdroj: Koncentrační tábor Osvětim-Auschwitz [online]. c2014 [cit. 2. února 2016].

Dostupné z <<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/auschwitz-i.html>>

Obrázek č. 16: Plán tábora Auschwitz II   Zdroj:

Koncentrační tábor Osvětim-Auschwitz [online]. c2014 [cit. 2. února 2016].

Dostupné z <[http://www.osvetim-](http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/AuschwitzII.html)

[auschwitz.estranky.cz/clanky/AuschwitzII.html](http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/AuschwitzII.html)>

Obrázek č. 17: Milan Balara   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Obrázek č. 18, 19: Alexander Balara   Zdroj: soukromý archiv M. B.

Seznam příloh

Waleria Kowalska:

Příloha č. 1: Rodný list Jana Maleszko Zdroj: soukromý archiv Milana Balary.

Příloha č. 2, 3, 4, 5: Dopis od Emilie Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 6: Jan Maleszko, Waleria a jejich známí Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 7: Jan Maleszko na vojně Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 8, 9, 10: List oddavkový Zdroj: soukromý archiv M. B.

Alexander Balara:

Příloha č. 11, 12, 13: Alexandrův index z Jagellonské univerzity Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 14: Poslední zápis v indexu Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 15: Student Alexander Balara Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 16: Alexander Balara Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 17: Doklad o nežidovském původu Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 18: Doklad o manželství Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 19: Výpis z rodného listu Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 20: Můj dědeček Zdroj: soukromý archiv M. B.

Příloha č. 21: Dopis z nemocnice v Martině Zdroj: soukromý archiv M. B.

Waleria Kowalska

Imperium Austriacum
Regnum Galicicum
Districtus *Pilno*

No. *246*

Dioecesis *Tarnowensis*
Decanatus *Radomyski*
Parochia *Jasow*

Testimonium ortus et baptismi.

3

Officium parochiale ecclesiae *Jasowensis* omnibus et singulis quorum interest aut interesse poterit parochialis testatur, in libro metricis baptismorum pro officio *Jasow* destinato, Anno V. ind. 66 No. ur. II sequentia reperiri

Anno Domini Millesimo Octingentesimo Octingentesimo Quarto
hoc est 1884 die decimasextima / 17ta mensis *Maji*
nat. est sub No. domus *20* et die *scilicet* ab *Rev. Franc.*
Baluch *Coop* baptizatus est

Notitia baptizati	Maternus	Patris	Matris	Patris
<i>Joannes</i>	<i>Non cathol.</i>	<i>Legisator</i>	<i>Joannes Mari</i> <i>leszowski</i> <i>antiquus</i> <i>in h. no. Duce</i> <i>du Tarnowien</i> <i>natu</i>	<i>Carolus</i> <i>Dabrowski</i> <i>sacer</i> <i>Maria</i> <i>Lubinski</i> <i>filia comit</i> <i>Lubinski</i> <i>virgo.</i>

In quorum fidem testimonialibus literis sigillo ecclesiae munitis manu propria subscribo.

Datum ab officio paroch. *Jasow* 8. 21. Augusti. 1895

Priloha č. 1 : Rodný list Jana Maleszko.

Hochnang Janin 17/6 1924

Zaujme ti radosti, Hany sluga vianolstva na
 andromedii zavra. Sta ai mas vianol
 tylla epistoly. Tam vidi i vechal kaly-
 yang. Hnam tam ti vnylym.
 Janin vnyly ti radosti i lozha de-
 i sta ty ti vnyly vnylym. Janin
 vnylym ai vnyly vnylym. 1924
 vnylym vnylym do vnylym. Janin
 ja kady de vnyly i vnyly. Janin
 vnylym vnylym tylla vnylym vnylym.
 tylla vnylym tylla vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.

Pravda mi dalo vnylym do G. Kati.
 Jule vnylym vnylym vnylym do
 vnylym vnylym vnylym. Anavodkati
 do G. Kati vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.

Hochnang Janin 17/6 1924

Pravda mi dalo vnylym do G. Kati.
 Jule vnylym vnylym vnylym do
 vnylym vnylym vnylym. Anavodkati
 do G. Kati vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.

Pravda mi dalo vnylym do G. Kati.
 Jule vnylym vnylym vnylym do
 vnylym vnylym vnylym. Anavodkati
 do G. Kati vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.
 vnylym vnylym vnylym vnylym.

Příloha č. 2, 3, 4, 5: Dopis od Emilie.

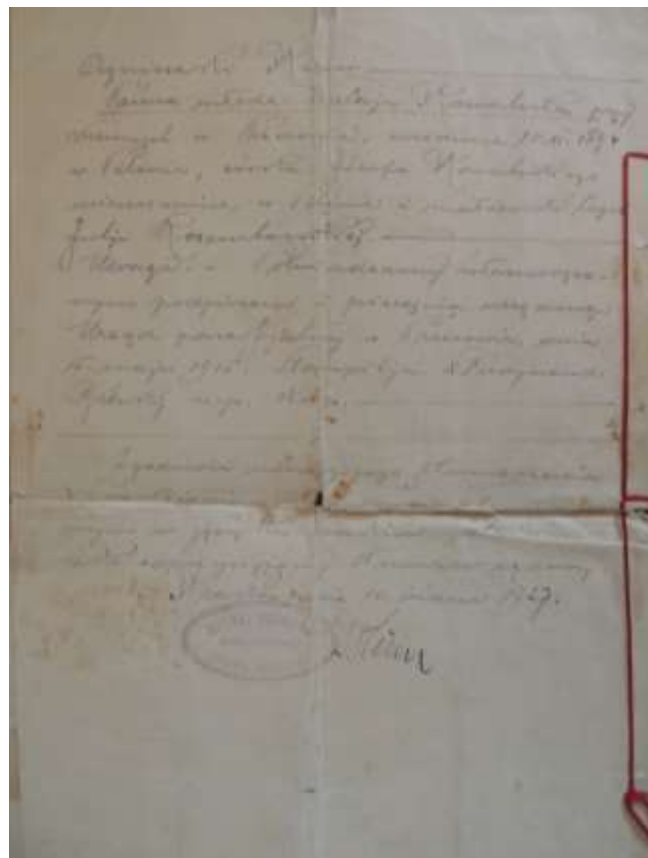
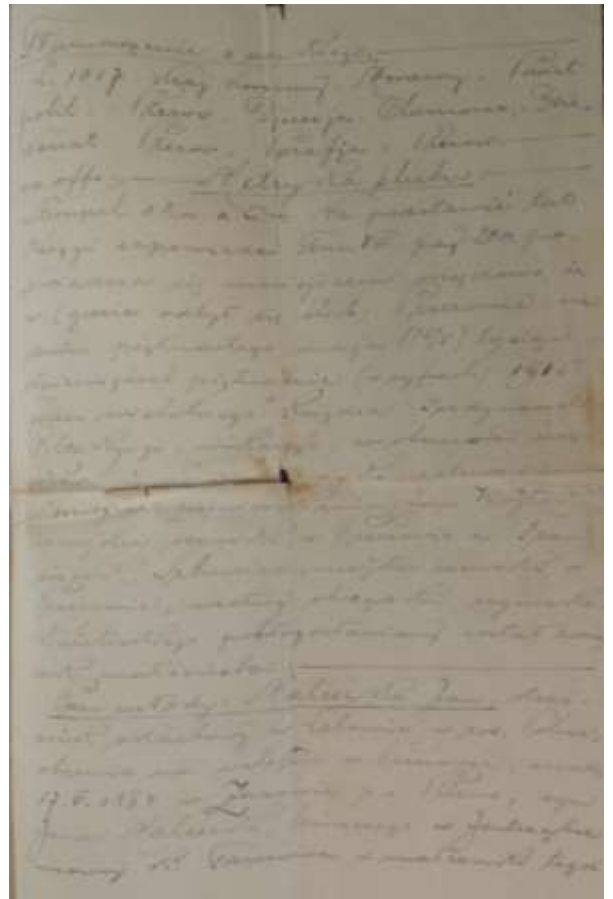
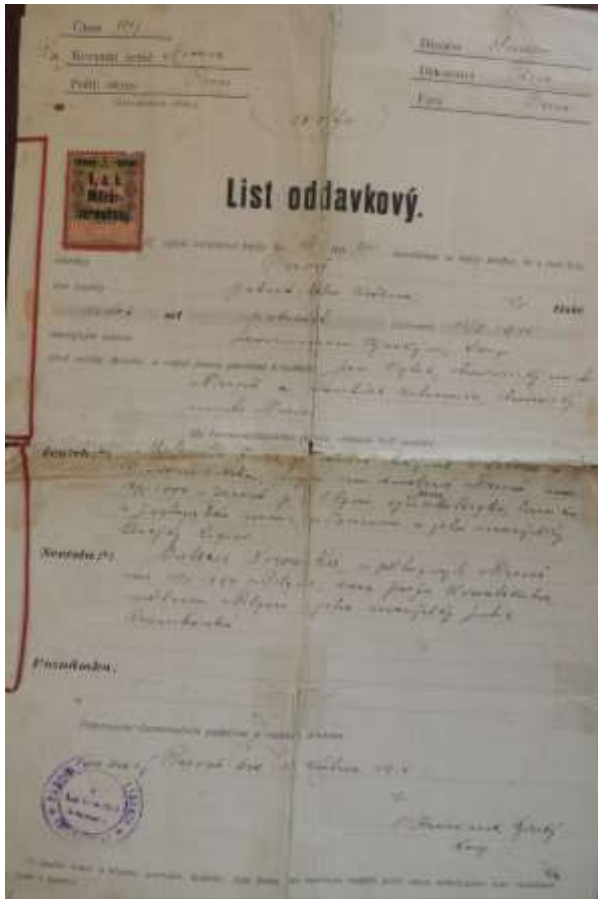

Príloha č. 6: Jan Maleszko, Waleria (nalevo) a jejich známí.

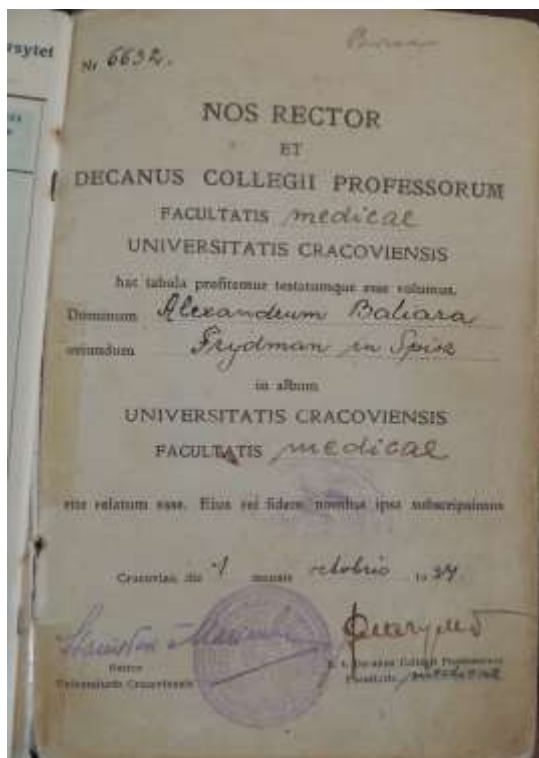
Príloha č. 7: Jan Maleszko na vojně.

Příloha č. 8, 9, 10: List oddávkový - fotografie oddacího listu z Přerova.

Alexander Balara

Příloha č. 11, 12, 13: Alexandrův index z Jagellonské univerzity.

Wydział <i>Leżanów</i>		Uniwersytet Jagielloński		Rok akademicki 19 <i>38/39</i>		
Trymest <i>2</i>		Potwierdzenie awansu o doktoratu wpię i opłatach		Potwierdzenie egzaminu ze Starego (kancel. receptam)	Potwierdzenie egzaminu (kolokwia, egzaminy i t. p.)	Uwagi i potwierdzenie okresu naukowego
Nazwisko wybitajęcego	Tytuł wykładu, ćwiczeń lub seminarium	Liczba godzin				
<i>prof. dr. W. W. W.</i>	<i>O wadach refrakcji</i>	<i>2</i>		<i>Majewski</i>	<i>Majewski</i>	
<i>doc. dr. W. W. W.</i>	<i>Biologia ogólna</i>	<i>1</i>		<i>W. W. W.</i>	<i>W. W. W.</i>	
<i>prof. dr. W. W. W.</i>	<i>Wskazywanie i badania w zakresie...</i>	<i>3</i>		<i>W. W. W.</i>	<i>W. W. W.</i>	
<i>prof. dr. W. W. W.</i>	<i>Wskazywanie i badania</i>	<i>5</i>		<i>W. W. W.</i>	<i>W. W. W.</i>	
<i>—</i>	<i>Wskazywanie i badania</i>	<i>2</i>		<i>W. W. W.</i>	<i>W. W. W.</i>	
<i>doc. dr. W. W. W.</i>	<i>Wskazywanie i badania</i>	<i>2</i>				
<i>doc. dr. W. W. W.</i>	<i>Wskazywanie i badania</i>	<i>2</i>				
<i>—</i>	<i>Wskazywanie i badania</i>	<i>2</i>				
<i>doc. dr. W. W. W.</i>	<i>Wskazywanie i badania</i>	<i>2</i>				

L. 6632

Příloha č. 14: Poslední zápis v indexu před válkou.

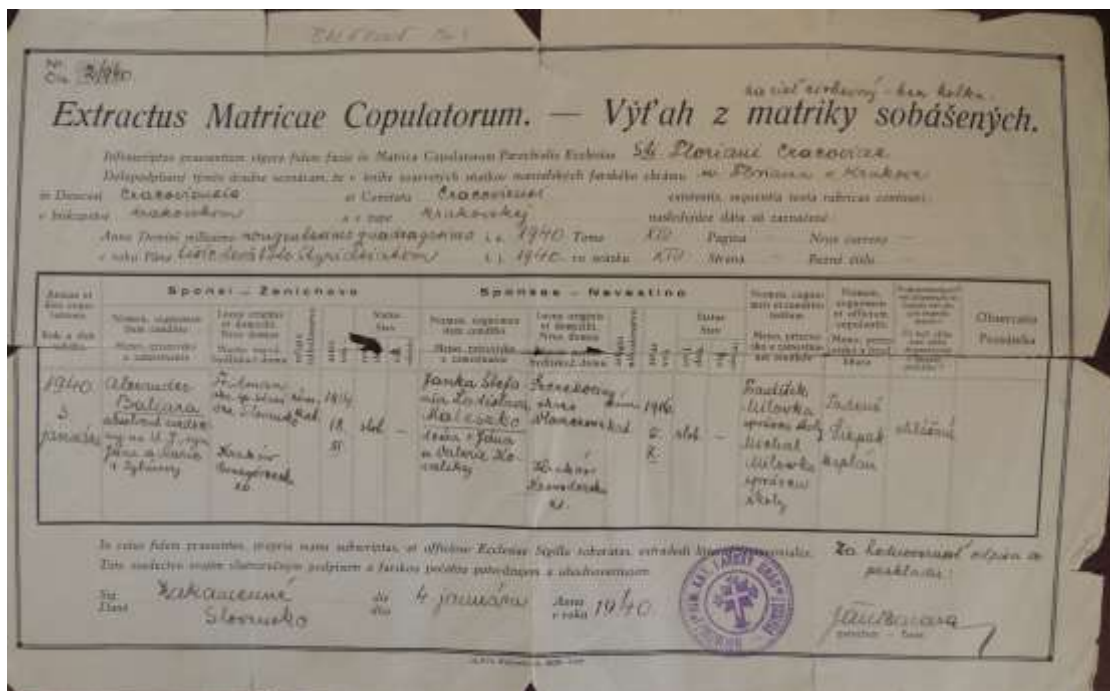
Příloha č. 15: Student Alexander Balara.

Příloha č. 16: Alexander Balara.

Príloha č. 17: Doklad o nežidovskom pôvode.

Príloha č. 18: Doklad o manželstvi Alexandra a Janiny.

Příloha č. 19: Zkrácený rodný list Janiny Małaszko.

Příloha č. 20: Můj dědeček Dušan Balara, narozen 4. 1. 1948.

ŠTÁTNA NEMOCNICA V TURČIANSKOM SV. MARTINE

Číslo: 4/1941 prez.

Predmet: Dr. Balara, zadelenie.

K číslu:

Pán

Dr. Balara Alexander, externý lekár,

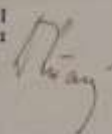
T. U.

Zadelažujem Vás na vnútorné oddelenie pánu primárovi Dr. J. Trokanovi. Blížšie inštrukcie o Vašej oddelenskej činnosti obdržíte od neho.

Byť Vám označí pán primár Dr. Trokan. Stravovať sa budete z ústavnej kuchyne.

Turčiansky Sv. Martin dňa 26. V. 1941.

Na stráž!
Riaditeľ:

Příloha č. 21: Dopis z nemocnice v Martině.

8. Seznam zdrojů a literatury

Soukromé zdroje

Soukromý archiv Milana Balarý :

Dokumenty z Auschwitz

Dokumenty Alexandra Balarý

Dokumenty Janiny a Haliny Malezsko

Fotografie

Rozhovory

Rozhovor s Milanem Balarou, 24. 12. 2015

Rozhovory s Dušanem Balarou

Literatura

BAXTER, Ian. *Velitel Osvětimi*. Líbeznice: Víkend, 2011, 254 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7222-791-4.

ČAPEK, Vratislav, Jaroslav PÁTEK a Otto ZWETTLER. *Světové dějiny*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993, 255 s. ISBN 80-7168-091-5.

DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2003, 481 s., [8] s. obr. příl. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-083-4.

DAVIES, Norman. *Evropa ve válce 1939-1945: žádné jednoduché vítězství*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2007, 542 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-7381-203-4.

HART-DAVIS, Adam (ed.). *Dějiny: velký obrazový průvodce historií lidstva : od úsvitu lidské civilizace po současnost*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2009, 612 s. ISBN 978-80-242-2488-6.

Kronika druhé světové války. 1. české vyd. Praha: Fortuna Print, 2000, 520 s. ISBN 80-7321-072-x.

RICHTER, Karel. *Válka začala v Polsku: utajovaná fakta o německo-sovětské agresi*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2004, 411 s. Polozapomenuté války. ISBN 80-86328-43-0.

SCHREIBER, Penny, PURVES, Gillian (ed.). *Abychom nezapomněli: výpověď o totalitě v Evropě : čítanka pro starší středoškoláky kdekoliv v Evropě*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Platforma evropské paměti a svědomí, 2013, 288 s. ISBN 978-80-260-4937-1.

WIEST, Andy. *Obrazové dějiny první světové války*. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, 264 s. Universum (Knižní klub). ISBN 80-242-1074-6.

Internetové zdroje

1. československý armádní sbor [online]. c2015 [cit. 8. února 2016]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/1._%C4%8Deskoslovensk%C3%BD_arm%C3%A1dn%C3%AD_sbor>.

BENEŠ, Jaroslav. Finanční stráž [online].c2016 [cit.1. února 2016]. Dostupné z <<http://www.financnistraz.estranky.cz/>>.

Invaze do Polska [online]. C2016 [cit. 12. ledna 2016]. Dostupné z <[https://cs.wikipedia.org/wiki/Invaze_do_Polska_\(1939\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Invaze_do_Polska_(1939))>

Koncentrační tábor Osvětim-Auschwitz [online]. c2014 [cit. 2. února 2016]. Dostupné z <<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/auschwitz-i.html>>

Shoah Resource Center, The International School for Holocaust Studies. Montelupich Prison. In:www.yadvashem.org [online]. [cit. 2016-02-09]. Dostupné z: <http://www.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%206466.pdf>

TZUR, Nissan. Montelupich prison[online]. c2013[cit. 9. února]. Dostupné z <<http://www.krakowpost.com/6350/2013/02/inside-montelupich-prison>>